

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 39.

DESEMBER 1988.

FORORD

Det er snart nytt år, og tid for årskontingenten. Vi burde vel snart legge på prisen for å sikre økonomien, men for 1989 koster det fortsatt bare 30 kr. Som før vil jeg be om at dere er raske med betalingen. Hvis kortet legges til side, blir det lett glemt. Det koster oss mye ekstraarbeid med purringer.

En liten status for 1988:

Virksomheten er god, medlemstallet øker, laget får gaver, virksomhet på Smedhaugen, bladet får bra med stoff (men det trengs stadig mer!). Kort sagt: laget går bra.

Åge står på når det gjelder turene. Sist sommer var det bare en dagstur, så til neste år har han større planer: en 10-dagers tur nedover i Europa. Jeg håper virkelig at mange nok melder seg slik at det blir noe av. Meld dere også på kurs i slektsgranskning!

Finn.

TUR TIL TYSKLAND OG ØSTERRIKE

Sommerens tur går til Øst- og Vest-Tyskland og Østerrike. Det blir en 10 dagers busstur med start fra Austmarka fredag 14. juli og hjemkomst søndag 23. juli. Turens hovedmål blir å besøke Øst- og Vest-Berlin og Innsbruck i Østerrike.

Vi bruker turbuss fra ABC- reiser på Kongsvinger. Turopplegget inkluderer buss/ferge, reiseleder/guider, hotellopphold og måltider. Prisen blir ca. kr 5000,-, litt avhengig av hvor mange som blir med. Påmelding og opplysninger hos Åge, tlf 28147, eller Oddvar, tlf 28246.

NYTT FRA LAGET

SLEKTSGRANSKNING.

Laget innbyr medlemmer og interesserte til et opplysningsmøte i skolens auditorium torsdag 15. desember kl. 18.00.

Vi tar sikte på å få til et kurs om slektsgranskning. Liv Solbergseter tar seg av dette. Ta med bygdeboka for Austmarka hvis du har den.

UTSTILLING PÅ SMEDHAUGEN.

Siste helga i juli hadde laget utstilling av gamle husholdningsgjenstander. Ca 120 personer var innom Smedhaugen og tittet på de 180 gjenstandene vi hadde å stille ut. Interessant var samlingen av kaffekverner som strakte seg over en 200-årsperiode. Men også flere andre ting vakte interesse og framkalte minner fra husholdningen i barn-domstida. Roger Linna hadde en egen avdeling med over 50 gjenstander.

Utstillingen ga også et bra økonomisk tilskudd, entre, kaffesalg og utlodning innbrakte over 3000 kr i kassa.

Vi sier hjertelig takk til alle som lånte ut gjenstander, og vi tar gjerne imot forslag til tema for neste års utstilling.

SMEDHAUGEN.

Nå er det klart for brødbaking igjen i Smedstua! Rolf Brunsell, Gunvald Brunsell og Oddvar Jakobsen har brukt en lørdag og søndag til å lage botn i ovnen samt mure opp peisen foran. Disse tre fortjener en ekstra takk for innsatsen!

GAVER TIL LAGET.

Signe Gylterud: Banketre, m.m.

Ingrid van Latestein: separator, kinne, stol, vaffeljern, 4 spillkummer, kiste, veggspeil med hylle og en del andre småting.

Ole Torp: heimsmidd spade.

Jonny Vinterstad (fra A.Arnese): bøker, bilder.

Tor Solbergseter (fra Tømmeraas): Vekt med lodder.

Herdis Amundsen (nytt medlem): 100 kr.

Hjertelig takk!

ØKONOMIEN.

Laget hadde en hard vårknipe, men nå er situasjonen under kontroll, takket være kulturmidler, overskudd på arrangementer og gaver fra banker og private.

I MANNS MINNE

Birger Øverby forteller til Oddvar.
(forts. fra forrige nr.)

Plankekjøringa til Abogen hadde høldt på det je kunne minnes, og det var gode ekstraintekter for kjørekarene og hesteeierne. Sjøl var je med og telte planker av og til, og je mins så vel Eugen Ødegård som satt i skriverstua og skreiv plankesedler. Det hendte at je fekk hjelpe han med skrivinga. Skriverstua sto der Brannstasjonen er nå.

Da Oskar Skarnes og Håkon Gusterud skaffet seg lastebiler på 1920-tallet og tok på seg plankekjøring, vart det nesten opprør blant hestekjørerne. I Abogen vart det demonstrasjon mot lastebiltransport:

Skulle det leveres krøtter eller kjøpes, var Abogen stasjon utgangspunktet. Dit måtte vi leie kuene eller hente dem og leie dem til Austmarka. Ofte var det meir slitsomt enn noe anna arbeid. Je husker en slik tur i 1917. Besetningen hos O.A.G. hadde fått tuberkulose, og dyrlege Blystad gav ordre om å avhende de 10 kuene og ene oksen. Det vart en strial tur til Abogen med den bølingen.

Det hendte je var på Abogen etter gjester til O.A.G.. Han hadde ei flott kalesjevogn for to hester som ble brukt da. Han hadde også spesielt fint seletøy til slike turer. Det var messingbeslag og messingspinner som ble blankpusset før bruken. Moro var det med litt stasutstyr.

Ellers var det jo skydstasjoner på Austmarka. Første var på Gran, deretter hos Jørgen Holm og den siste i Nystuen (Skullerud). Men fra 1920-tallet kom bilene meir og meir inn i bildet, og hestetrafikken ebbet sakte men sikkert ut.

Da je var smågutt, var det tre butikker i kretsen her. Vi hadde først og fremst O.A.G. Solberg, så hadde vi en på Fagernes som Amund Fagernes (Russen) dreiv, og den tredje var hos Olav Thomassen på Rinna. Det var også butikk på Høyby den gangen. Asak overtok Thomassen-butikken.

På spørsmål om Birger hadde vart med i skirenn eller skøyteløp kunne han berette:

Vi laga skøytebane på Fagernessjøen, og je og Laurits Hamre var fælest tel å gå. Det vart laga tel konkurranser av og tel, og Laurits var som regel et hakk bedre og vant mens je vart toer. En gang hadde je det moro. På Masterud var det en lærer som hette Falstad. Han var flink til å gå på skøyter, og en gang ville han kappgå med mæ. Skøytene hans var fine kjøpskøyter mens je hadde sagblæskøyter.

Vi startet, og han vart imponert da je holdt følge me'n. Han klarte itte å gå fra mø. Je var vel 15-16 år den gangen.

Ellers var det hopprenn i Åserudkollen og i Bråtabakken. Vi hadde også bakke i Enga.

Birger kan fortelle at dansefester foregikk på Skytterhuset eller på Strand. I ungdomshuset Breidablikk var det folkeviseleik og Anna Johnsrud holdt gammeldanskurs.

Jeg spurte Birger om han kjente til detaljer angående Breidablikk, men det var lite han visste om lokalet. Derfor vil det være av interesse om det finnes noen i bygda som kan supplere de opplysningene som jeg har kommet over.

I følge Olav Iversen var det bestefaren hans som satte i gang ungdomslaget og som fikk reist Breidablikk. Iversen hadde vært lærer ved Sikåa, og var ganske radikal venstremann. Han hadde visse meninger om de veletablerte familiene og deres sosiale omgangsform i bygdesamfunnet, og som motvekt til de såkalte kondisjonerte "bearlagene" stiftet han ungdomslaget. Det vart kjøpt ei stue til nedring norda sjøen en plass, og den blei reist der som Pål Skullerud bor nå.

Breidablikk måtte være ferdig en gang på 1890-tallet. I åra fra 1900 og utover var nok ungdomshuset mye nyttet, og jeg ser i gamle idrettslagsprotokoller at premieutdelinger med fester etterpå var lagt dit. Breidablikk sto til 1957 da Bjørn Skullerud bygdø på tomta. Av materialene satte de opp ei hytte ved Søndre Hørsjøen, men i fjor høst brant hytta ned, og dermed de siste rester av et lite kultursentrum i bygda.

Oddvar.

AUSTMARKAKONFLIKTEN

Austmarka-konflikten, og de tilspissede forhold da skogsarbeiderne begynte å organisere seg, er såvidt berørt tidligere i bladet. Som kjent ble Norsk Skog- og Landarbeiderforbund stiftet i 1927, og Skogbrukets Arbeidsgiverforbund året etter. Få dager etter stiftelsen av S.A. ble det opptatt forhandlinger med N.S.L.F.

Forbundets ledelse inntok et avgjort og bestemt standpunkt overfor de arbeidsgivere som nektet å anerkjenne organisasjonen som arbeidernes representant overfor arbeidsgiverne. Her i bygda oppsto motsetningsforhold mellom partene som førte til åpen konflikt.

En medvirkende årsak til dette var splittelse mellom arbeiderne, da det ble dannet en "gul" forening - "Arbeidets Frihet" - som påtok seg å utføre arbeid for Kiær & Co. Fagorganisasjonen og dens medlemmer gikk i demonstrasjon til arbeidsområdet - Lindberget på Karterudskogen - for å påvirke arbeiderne til å slutte. Det kom til håndgripligheter, og demonstrantene ble anmeldt for ulovlig påtrykk på de som arbeidet.

Det var allikevel ikke denne begivenheten som skulle komme til å vekke den største oppsømsøheten. En større trelastdrivende, Herman Sæthern, hadde kommet i konflikt med forbundet for sin sagdrift på Austmarka. Firmaet nektet å forhandle, og tok inn utenbygds, uorganiserte arbeider - streikebrytere.

Provokasjoner fra noen av disse ved flere anledninger, med revolverskyting og spetakkel på offentlig veg, ga forbundet grunn til å gå inn for et ordensvern. Dette ordensvernet marsjerte samlet, bevæpnet og med stor deltakelse forbi Sætherns sag, uten at politiet som var møtt fram kunne foreta seg noe. Bygda ble landskjent da arbeidsfolk her grep til våpen.

Begge demonstrasjonene ble gjenstand for straffeforfølgning, men hvor det ble fældende ble det bare tale om minimale pengebøter. Innen sesongens slutt var motsetningsforholdene mellom Kiær & Co. og forbundet avviklet.

Det første sentrale forhandlingsmøtet ble holdt på Vinger kommunelokale 27. september 1928. Tilstede for S.A. var foreningens formann, Anders P. Holth, og nestformannen Terje Braaten, foruten 14 andre fra arbeidsgiverne. For Skog- og Land deltok formannen, Johan Ødegård og nestformannen P.H. Vestad, samt formennene i bygdesammenslutningene, i alt 16 mann.

Møtet varte utover natta og i de første morgentimene. Det er betegnende at man i disse første møtene ikke kom fram til noe resultat eller enighet, før partene simpelt hen ikke orket mer. Det kom fra arbeiderne fram mange krav som motparten avviste i første omgang. Kjøring med hest sto det lenge strid om fordi S.A. ikke ville tariffeste lønnsbestemmelser her. Det ble framsatt krav om tillegg til hogstpriser for frossen bark, og betaling for gangtid. Dette ble avvist etter lange og trettende forhandlinger.

Hogstprisene hos Kiær & Co. ble satt til kr. 2,- pr. kubikkmeter for barket sliptømmer, og kr. 1,95 for skurtømmer. Det ble satt særskilte lønnssetser for sommerhogst. De skulle være 12 % under lønn for hogst under andre årstider. Timelønnet arbeid i skogen skulle betales med kr. 0,65 for timen.

Blandt de som undertegnet i forhandlingsprotokollen i grålysningen den 28. september 1928, var Werner Ekstrøm fra Austmarka.

O.T.

HULDRESAGN FRA SANDVIKA

Karelius Neset forteller:

Je hadde vøri i Åberg, som je brukte å væra. Og je hadde ein slik lisstav, ein tå defiste som var å få. Det var om hausten, og det hadde kommi to tommer snø omtrent, men Hørsjøn gikk åpen. Og klokka vart full bortimot ti om kveld'n, og du veit det vart fort mørkt da, det var kul mørkt.

Da je kom ned tel Åberglandet, så hoie det verdens fæleste utpå Sandaudden. Ein sørjelig, fæl hoi, det sværm i Tållobærje. Og da tenkte je: mein i all verden håkken kan væra ute nå med natta og hoie da.

Og je gikk søover, veit du, og var spent på detta der, og kom på Sandaudden og liste. Nei, det var ittnå å se der. Mein da hoie det inni Sandvika, samma hoien, så fælt satte.

Ja, je gikkog da je kom tel Sandvika, så er det grøvi sand der, grøvi tur så det er lik-som eit trappetrinn opp. Mein det var litt på hitsida der, så var det eit tett grankjerr på dein tia, stiggane tett. Og da hoie det i grankjerret der, og je trudde je hadde søkki i bakken, dø. Og je satte løkta inni slik og liste alle stan inni og tenkte: hå kan detta væra. Mein je såg ittnå, mein da je satte løkta fram så stog det ei dame frammaføre mæ. Og den var itte meir en 3-4 m unna, og den var kledd i mørk, lang kjole. Og håret hang nedpå riggen, akkurat som ei jente.

Ja, så tenkte je det, je, dette er nåen som skar skrømme mæ, det. Han Karl Åberg var heime, han var mie skeiarvølin. Je tenkte han hadde gått heim og sett på sæ nåe og skar skrømme mæ. Så prate je te'a, mein ho sværa itte, mein snudde sæ hæller itte.

Mein ho gikk opp det steget - - beina gikk så fint på'a så. Og oppå der veit du det har vøri vølteplass der. Da ho kom oppå vølteplassen så hoie je på'a og sa atta "stopp da", sa je, "så får je prate ved dø". Mein ho tog Linddalsvægen oppover. Og je satte etter'a je og tenkte du skar fa'an itte komma ifrå mæ. Og je flaug etter'a i omtrent 50 m. Mein da går vægen aldeles rætt oppover. Da var ho tretti meter føre mæ ho, fast je liste på beina på'a.

Je såg'a så lenge vægen var rak tell svingen, mein da ho tog svingen da vart'a borte, veit du. Mein je flaug itte meir, det var itte tenkt å ta den, veit du.

Og vi drog dit are dagen, han Ingvald Nesa og je og n'Aksel, og det fans itte spår å se på snø'n, fast det var to tommer snø. Mein det je hadde fløgi, det var. Det var itte meinneskje det, veit du, som det itte vart slag tå, og som ørke flige så fort. Før dein tid var je så fresk, det var nesten ingen på mo'n som slug mæ, je flaug hundremeter'n på ølløv sekunder.

Dom var og tog sand der i detta sandtaket støtt, veit du. Tållo'n hadde fønni ein skalle der, og det var itte direskalle, før han var rund, sa'n, og liten, og auger som ein meinneskjeskalle. Og det kan være det. Du veit det var fullt med sætrer der oppe før. Det kan være ei jente som hadde vørti med onge og ti'i livet tå'n og grøvi ned'n der.

Mein det var den leierste hoi je har hørt.

Nedskrevet nøyaktig som fortalt av

Finn Aberg.

UTVANDRING

Dikt fra Porrkalafela. (Fra boken Finnbygden)

Konten tynger på sliten rygg,
næverskomila er drug:

Ein pose med sælt, kanskje ein med bygg,
ein større med dyrebar rug.

Kua sliten og støl i band,
sliten av endeløs veg.
Folk og dyr gjennom framandt land,
tusen på tusen steg.

Bakom blir nye miler lagt.
Næverskomila er lang.
Maten minker, ei ku blir til slakt,
vegen er tung og vragg.

Bakom ligg tusen sjøars land,
næverskomila er tung.
Framover, seigt over land og strand
tramper dei, gamal og ung.

Långt fram er målet: skog og jord,
framandlands rike skog.
Orda har gått, så store ord:
der er det rom for din plog.

Myrer med jarn, som ingen eig,
jord du kan rydde i fred,
gavmild skog kring din sjølrudde teig,
vilt du kan leigge ned.

Tungt er å dra frå sjøarnas land.
Næverskomila er drug.
Men vona lyser for kvinne og mann:
ein stad skal dei så sin rug.

Tanken elder, gir kveik i blod,
viljen i årerne glør:
ein stad skal nye ætter gro,
frå føtter som rivs og blør.

Innsendt av Liv Solbergseter.

LUCIA OG LUSSI

Den egentlige juleperioden begynte Lussidagen, 13. desember. Sankta Lucia, som de særlig feirer i Sverige, er til minne om ei jente på Sicilia som led martyrdøden omkring år 300. Den norske Lussi var av et helt annet slag, det var ei trollkjerring som fôr/gardimellom og var farlig for alle.

Lussinatta var regnet for å være den lengste i året, og langt tilbake, før den nye tidsregningen, var det nok riktig også.

Grovarbeidet skulle være ferdig til den 13., særlig var det farlig med alt som gikk rundt, f.eks. å male og spinne. Lussi fartet omkring og passet på. Hun var farlig for slemme barn også, de måtte slett ikke være ute etter at det var blitt mørkt.

Det er kanskje bra at Lussi ikke er i farten lenger og passer på, eller kunne vi trenge noen som holdt igjen litt i vår moderne julefeiring?

F.A.

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo 2

Tlf. 02/44 54 52

Medlemskap i laget koster 30 kr året.
Betales til

Austmarka Historielag
2224 Austmarka

Postgirokonto 3552056

Trykt i 150 eksemplarer.